

king trad, besliste de Algemene Synode om aan iedere rijksuniversiteit twee kerkelijke leerstoelen 'ter aanvulling' op het onderwijs van staatswege te vestigen. De beide kerkelijke hoogleraren zouden echter niet alleen dogmatiek en praktische theologie moeten geven, maar ook geschiedenis van de hervormde kerk, bijbelse theologie, hervormd kerkrecht en zendingsgeschiedenis en zelfs, 'voor zoover zulks noodig is', exegese, bijbelse geschiedenis en christelijke zedekunde, dus ook vakken die al door de staatshoogleraren werden onderwezen.⁷¹ Er ontstond zo de indruk alsof de kerk een schaduw-faculteit wilde inrichten.

In de praktijk kwam van dit ambitieuze programma weinig terecht. De kerkelijke hoogleraren bleven veeleer in de schaduw van de theologische faculteit staan. Zij werden niet uitgenodigd voor de vergaderingen van de faculteit en in sommige gevallen door hun collega's genegeerd. Zelfs aanstaande predikanten volgden in het begin nauwelijks hun onderwijs, ook al werden zij daartoe door het 'Reglement op het examen' verplicht. Daaraan veranderde ook weinig, toen de Synode in 1880 een 'kerkelijk voorbereidend examen' invoerde, dat alle studenten, die toegelaten wilden worden tot het proponentsexamen, bij de beide kerkelijke hoogleraren moesten afleggen.⁷² Zij beschouwden het universitaire examen als het eigenlijke toelatingsexamen.⁷³ Daarbij kwam, zoals gezegd, de continuïteit in het onderwijs van de staatshoogleraren. Tenslotte moet men bedenken dat de Synode door haar benoemingsbeleid haar eigen hoogleraren in diskrediet had gebracht. Het rook naar vriendjespolitiek. Drie van de zes benoemden behoorden tot de Groninger richting en dit aantal steeg naar vier, nadat één van de twee orthodoxen, J.H. Gunning Jr., voor Utrecht had bedankt, omdat A. Kuiper diens trouw aan de bijbel in het openbaar in twijfel had getrokken.⁷⁴ Twee van deze Groningers waren niet eens gepromoveerd. Ook de moderne richting was slechts met één plaats vertegenwoordigd.

Dit eenzijdige benoemingsbeleid van de Synode had nog verdere gevolgen. Het was een van de hoofdoorzaken dat Kuiper zijn plan voor de oprichting van een 'vrije' universiteit met een eigen 'gereformeerde' theologische faculteit kon verwerkelijken. Hij buitte het synodaal benoemingsbeleid voor zijn agitatie uit. Andere orthodoxe hervormden, die eveneens kritiek hadden op de kerkelijke benoemingen, maar Kuipers plan afwezen, richtten in 1878 de 'Vereniging voor Hooger Godgeleerd Onderwijs in overeenstemming met de belijdenis der Nederlandsche Hervormde Kerk' op, die in 1879 A.W. Bronsveld tot privatdocent aan de theologische faculteit in Utrecht benoemde en wel ter aanvulling op de beide kerkelijke hoogleraren.

71. 'Reglement op het hooger onderwijs in de Godgeleerdheid tot vorming van Evangeliedienaren'. Voor de tekst van dit reglement zie J. Douwes en H.O. Feith, *Kerkelijk wetboek. De reglementen en verordeningen der Nederlandsche Hervormde Kerk, met aantekeningen*, uit 1879. Ik gebruik de zevende druk, Groningen 1914, uitgegeven door J. Knottenbelt, die uitvoerige annotaties bevat.

72. *Ibid.*: Reglement op het examen, art. 7. De kerkelijk hoogleraren traden verder als adviseurs bij het proponentsexamen op.

73. Alle concrete exameneisen, waaraan de theologie-studenten na 1877 moesten voldoen, vindt men bij Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs*, 188-190.

74. Vgl. De Lange, *Verhouding*, 99-103.